

GENOMINEERD VOOR
2023
WANDELING
VAN
HET JAAR

Op stap met de hertog

WANDELBOCHURE

De kastelen van de Schelde

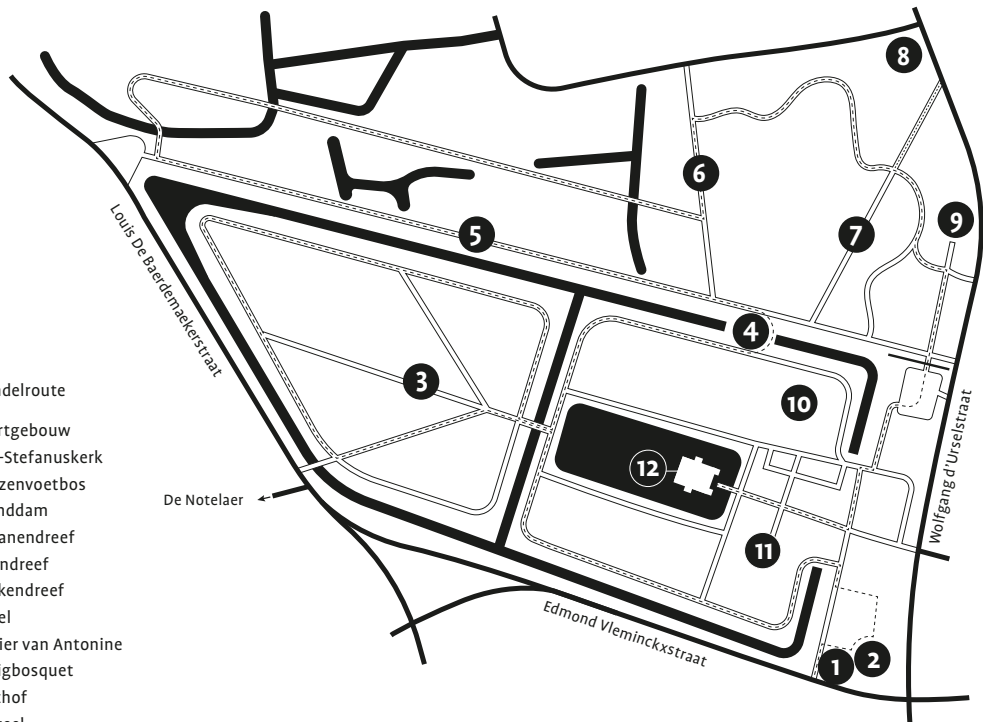
De machtige Schelde heeft al eeuwenlang een groot belang als grens en als verkeersader. Talrijke burchten en kastelen verrezen langs haar oevers. Zo werd de rivier een belangrijke getuige van de strijd tussen binnen- en buitenlandse machthebbers. Later verloren de militaire bolwerken hun functie en werden ze verbouwd tot hoven van plaisantie. Zo komt het dat de Scheldevallei nog steeds de thuisbasis is van prachtige kastelen, zoals dat van Hingene.

De Kastelen van de Schelde dompelen je onder in een majestueuze wereld van blauw bloed en overweldigende architectuur. Je komt er alles te weten over de bijzondere bewoners, de adellijke families en beroemde kasteelheren, en hun soms verrassende onderlinge relaties. Rondom de kastelen kan je de benen strekken in de prachtige parken en de uitgestrekte natuurgebieden van Rivierpark Scheldevallei. Zo nemen de Kastelen van de Schelde je niet alleen mee terug in de tijd, maar maken ze ook een unieke verbinding met de hedendaagse en toekomstige natuurontwikkeling van de Scheldevallei.

www.kastelenvandeschelde.be

--- Wandelroute

- 1 Poortgebouw
- 2 Sint-Stefanuskerk
- 3 Ganzenvoetbos
- 4 Gronddam
- 5 Platanendreef
- 6 Eikendreef
- 7 Beukendreef
- 8 Kapel
- 9 Atelier van Antonine
- 10 Keiligbosquet
- 11 Laathof
- 12 Kasteel

Een wandeling in het park

Gedurende bijna vier eeuwen was het kasteel van Hingene de favoriete zomerresidentie van de adellijke familie d'Ursel. Elke zomer trok de hertog met familie en bedienden naar zijn schitterende buitenverblijf. In 1973 besliste Henri, achtste hertog, om het kasteel en het park te verkopen. Het domein kwam eerst terecht bij de gemeente Hingene, na de fusie in 1977 bij de gemeente Bornem en vervolgens bij de Vlaamse Gemeenschap.

Na een leegstand van bijna twintig jaar kocht de provincie Antwerpen in 1994 het domein en herstelde de oude glorie liefdevol in ere. Na de restauratie bracht de provincie ook nieuw leven in het kasteel en het park. De geschiedenis van het domein en zijn bewoners blijft daarbij een belangrijke bron van inspiratie.

Doorheen de eeuwen nodigden de opeenvolgende hertogen hun gasten graag uit voor een *tour du propriétaire*, hun favoriete wandeling langs de mooiste plekjes in het park. In de geest van de hertog neemt deze brochure je mee door de geschiedenis van het kasteeldomein. De wandeling start in het poortgebouw aan de Edmond Vleminckxstraat. Hij is ongeveer drie kilometer lang en leidt je doorheen het hele park. Hoewel de meeste paden verhard zijn, is het volledige traject helaas beperkt toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

Deze wandeling is genomineerd voor 'Wandeling van het jaar'.

Breng voor 31 augustus 2023 je stem uit via www.wandelingvanhetjaar.be

Het poortgebouw

Het poortgebouw werd in 1728 gebouwd samen met een gelijkaardige gesloopte constructie langs de andere kant van de poort. Ze deden eeuwenlang dienst als brouwerij en mouterij. Niet alleen de familie maakte er gebruik van. Ook hun bedienden en de huurder van de dorpsherberg De Swaene konden hier terecht. Zelfs de Hingenaars mochten bier komen brouwen, tegen een kleine vergoeding.

Halverwege de 20ste eeuw werd de brouwerij gesloopt. De mouterij werd gebruikt door de schrijnwerker van de hertog, maar geraakte uiteindelijk helemaal in verval. In 2009 werd het poortgebouw gerestaureerd en geschilderd in de oorspronkelijke kleuren: ossenbloedrood voor de muren en Pruisisch blauw voor de luiken en de toegangsdeur. De ingemetselde ketel en stookplaats zijn vermoedelijk 19de-eeuws en het enige overblijfsel dat nog aan de oorspronkelijke functie herinnert. Nu vind je in het poortgebouw twee openbare toiletten en een infopunt voor een bezoek aan het domein.

Een dynastie van rentmeesters

Als je even buiten de toegangspoort van het domein kijkt, zie je twee statige herenhuizen. De linker woning, het rentmeestershuis, werd in 1791–1795 gebouwd in opdracht van de toenmalige rentmeester, Jan-Ferdinand Van Goethem. Ze heeft een stijlvol 18de-eeuws interieur en een koetshuis. Het klokje in de dakruiter diende als noodklok om de dorpsbewoners te waarschuwen voor onheil, zoals dijkbreuken en overstromingen. De rentmeester was verantwoordelijk voor het beheer van het hertogelijk bezit in Hingene: het kasteel, de bijgebouwen op het domein, het paviljoen De Notelaer en een hele reeks huizen in het dorp, maar ook de dijken, akkers, weilanden en bossen. Hij incasseerde de inkomsten en registreerde de uitgaven.

In 1841 werd Jean Thielemans (1790–1857) benoemd tot opvolger van Jan-Ferdinand Van Goethem. Hij werd de grondlegger van een ware dynastie: zijn zoon Pierre-Julien (1825–1902), zijn kleinzoon Henri (1859–1947) en zijn achterkleindochter Jeanne (1887–1988) bekleedden allemaal hetzelfde ambt. Lange tijd woonde de familie Thielemans in het rechter herenhuis, maar in 1900 verhuisde Henri naar het rentmeestershuis dat intussen eigendom was geworden van de hertog. Dochter Jeanne Thielemans bleef er wonen tot in 1988, wanneer ze op 101-jarige leeftijd overleed na een auto-ongeval.

- *Wandel naar het park en ga rechts door het blauwe deurtje in de kerkhofmuur. Ga links rond de kerk en stop bij het grafmonument.*

CANTIERE YVANK D'UR
MÈ 4 L'ANNO 11 DE JUNE 11
MÈ 4 L'ANNO 11 DE JUNE 11

De caveau

Eeuwenlang was het kasteel van Hoboken bij Antwerpen de belangrijkste zomerresidentie van de familie. Overledenen werden begraven in de plaatselijke kerk en later onder een grafmonument op het kerkhof. Vanaf de 18de eeuw verbleven de hertogen vooral in Hingene, maar vonden begrafenissen nog altijd plaats in Hoboken.

Rond 1900 wilde Joseph, zesde hertog, daar verandering in brengen. Op het moment dat hij ook de nieuwe kerk bouwde, kreeg architect Joseph Caluwaers de opdracht om een grafmonument te ontwerpen. In november 1903 overleed Joseph totaal onverwacht op 55-jarige leeftijd en zo werd hij hier als eerste begraven. De stoffelijke overschotten van zijn voorouders werden nadien overgebracht uit Hoboken.

Het wapenschild van de familie staat prominent afgebeeld op het grafmonument. De eigenlijke grafkelder bevindt zich onder het horizontale kruis. Hij bestaat uit zestig langwerpige nissen, in drie lagen boven elkaar. De kisten of urnen krijgen er een plaats en de nis sluit af met een verticale sluitsteen. Ook nu nog vinden leden van de familie d'Ursel hier hun laatste rustplaats en is er elk jaar een herdenkingsplechtigheid.

De Sint-Stefanuskerk

De parochiekerk van Hingene heeft een gecompliceerde bouwgeschiedenis. Een deel van de toren dateert uit de 14de eeuw, maar in de 17de en vooral eind 19de eeuw gebeurden er ingrijpende verbouwingswerken. In 1894 was iedereen het erover eens: de oude Sint-Stefanuskerk was te klein geworden. Joseph Caluwaers, een Brussels architect afkomstig uit Eikevliet, tekende een nieuw ontwerp in neogotische stijl. Het schip van de oude kerk werd gesloopt, maar de toren, het koor, de kruisbeuk en de privétribune van de familie bleven bewaard. Zo ontstond een bijzonder geheel, waarbij de oude kerk een onderdeel werd van de nieuwe kerk.

Doorheen de eeuwen financierde de familie een aanzienlijk deel van de inrichting en de verfraaiing van de kerk. Daarnaast schonk ze ook cultusobjecten, zoals de indrukwekkende vergulde zilveren zonnemonstrans uit 1618 en een reliekhouder van het Heilig Kruis uit 1850.

In 2009 werd de buitenzijde van de kerk gerestaureerd. Tegelijk wordt er ook nagedacht over de toekomst van de Sint-Stefanuskerk. In de piste die momenteel op tafel ligt, blijft de oude kerk haar liturgische functie behouden en zal er in de nieuwe kerk ruimte zijn voor een nevenbestemming, zoals concerten, tentoonstellingen en socio-culturele activiteiten.

→ *Ga verder rond het grafmonument in de richting van de ingang van de oude kerk.*

Twee trouwe gouvernantes

Net voor de ingang van de oude kerk staat tegen de muur een zwart kruis met daarbij de grafzerk van de Engelse gouvernante Jane Earl (1843–1901). Gedurende vele jaren zorgde ze voor Robert, Henriette, Pauline en Wolfgang, de vier kinderen van Joseph en Antonine, zesde hertog en hertogin. Na het overlijden van Jane Earl schreef Antonine: ‘Het valt me zwaar om in een oogwenk zevenentwintig jaar toewijding te zien verdwijnen, dag en nacht paraat, wakend over ons leven met een niet aflatende affectie. De kinderen zijn in tranen. [...] Jane is gestorven na een beroerte, zonder dat ze nog bij bewustzijn is geweest.’

Kort voordien had Jane in België het gezelschap gekregen van haar jongere zus Harriet, die *Haha* werd genoemd. Ze zorgde voor de volgende generatie, de kinderen van Robert en Sabine, zevende hertog en hertogin. Henri, Hedwige en May droegen haar op handen. ‘Haha, die engel met haar grijze schort, hoeveel hebben we niet aan haar te danken?’ schreef Hedwige in haar memoires. ‘Haar oudere zus Jane, gestorven in dienst van onze familie, ken ik enkel van naam, maar Haha was er altijd voor ons. Gedurende twaalf jaar is ze maar één keer afwezig geweest voor een oogoperatie. Ze was goed, zacht en toegewijd en hield oprecht van ons, van de ene niet meer dan van de andere.’ Op de linker foto poseert Jane met de vier kinderen, rechts zit Haha met achter haar een kindermeid, Hedwige en May.

→ *Ga binnen in de oude kerk.*

De oude kerk

Bij het binnenkomen passeer je enkele grafstenen die bij de gedeeltelijke sloop van de oude kerk naar hier werden verplaatst. In de volgende ruimte zie je op het gewelf van de kruising het jaartal '1619' in de stucwerkdecoratie. Dat verwijst naar de heropbouw van de kerk na de godsdiensttroebelen van de tweede helft van de 16de eeuw.

De blikvanger is het hoofdaltaar. Het is samengesteld uit onderdelen van diverse herkomst en tijd. Zo is de marmeren altaartombe uit 1769 afkomstig uit de abdij van Roosenberg in Waasmunster. De rood en geel gemarmerde lambrisering aan weerszijden van het altaar werd in de tweede helft van de 18de eeuw besteld, net zoals de vloer in zwarte en witte marmer en de communiebank.

Links van het altaar is de hertogelijke privétribune. Ze heeft een aparte ingang, zodat de familie er rechtstreeks in kon plaatsnemen, onopgemerkt door de andere parochianen. De eikenhouten lambrisering werd geplaatst in 1626. De twee ronde glasramen met de *Besnijdenis van Christus* en *Christus in de Hof van Olijven* dateren uit dezelfde periode, maar werden pas in de loop van de 19de eeuw in deze tribune geplaatst. De zijaltaren op de foto zijn verdwenen bij de bouw van de nieuwe kerk.

→ Ga terug naar het grafmonument en verlaat het kerkhof langs de kunststof luifel.

Het koetshuis

Op het stuk van de begraafplaats waar nu de luifel staat, was vroeger het koetshuis. In de jaren 1970 werd het gebouw in opdracht van de hertog grotendeels gesloopt en steen per steen verkocht. Alleen enkele buitenmuren zijn blijven staan en werden gerestaureerd. In haar memoires schreef Hedwige d'Ursel: 'Elke zondag na de mis kwamen we langs het koetshuis, dat grote koetshuis waar een twaalfstal voertuigen onderdak vonden – de landauer, de jachtbrik, de omnibus om naar het station te rijden. We speelden er verstoppertje, springend van de ene koets naar de andere, of wegduikend onder de zetels, in een onuitstaanbare geur van leer en mufheid.' Later kreeg ook de automobiel van haar vader Robert er een plaats: een blauwe Renault met rode wieloppen. Het was een van de eerste auto's in België en het verhaal gaat dat de koetsier, Isidoor Knapen, van de ene dag op de andere werd omgedoopt tot chauffeur. Zoals hij met liefde tegen zijn paarden sprak, praatte hij tegen zijn motor en zoals hij de koetsen poetste, polierde hij de carrosserie.

Het gebouw aan de rechterkant dateert uit 1727 en was lange tijd een herberg, De Swaene. Tussen 1813 en 1902 namen de verschillende jachtwachters van de hertog er hun intrek en tot 1946 werd het de woning van koetsier-chauffeur Isidoor. Na een restauratie in de jaren 1960 woonde Henri, achtste hertog, er enkele winters terwijl hij 's zomers in het kasteel verbleef. Sinds de jaren 1980 is het een pastorie en ook nu woont de pastoor er nog.

→ *Ga via de poort naar het park en volg het wegje naar links. Steek over naar de personeelsparking.*

De oude conciërgewoning

Waar nu de personeelsparking is, stond tot in het begin van de 20ste eeuw een charmante conciërgewoning. Jarenlang vonden Alphonse Van Damme en zijn vrouw Thérèse er een thuis. Fonske was in 1858 op elfjarige leeftijd in dienst getreden als knecht. Hij hielp in de keuken en bij de bediening van de maaltijden. In 1883 werd hij gepromoveerd tot conciërge en kreeg zijn echtgenote Thérèse de verantwoordelijkheid over de was en de strijk.

In juni 1903 beleefde Fonske zijn gloriemoment. Hij was aan het werk in het kasteel en hij hoorde plots een bulderend geluid. Het bleek een schouwbrand te zijn. In de grote salon sloegen de vlammen al tot tegen het plafond. Fonske heeft direct hulp geroepen en samen hebben ze de brand geblust. Zonder zijn koelbloedigheid zou er nu geen kasteel meer staan.

Een jaar na zijn heldendaad verhuisde Fonske – Thérèse was intussen overleden – naar een nieuwe conciërgewoning en werd de oude gesloopt. In 1906 vierde hij zijn gouden jubileum in dienst van de familie. De lokale krant deed verslag van de festiviteiten: ‘Om 9 ure was er een plechtige dankmis, waarna wandeling door het algemeene bevlagde dorp; onder het feestmaal werden serenades gebracht door de Zangmaatschappij St. Cecilia en de fanfaren “De Vlaamse jongens”, en bij de gelukwensen zijner tegenwoordige meesters, voegden zich diegene zijner medeburgers, die hem alle achting toedragen, en hem gaarne nog vele jaren in dienst zouden zien van de familie d’Ursel, wier trouwe kastelein hij is.’

→ *Ga linksaf op de parking en wandel naast de walgracht links het bos in.*

Trees Lavoër

Na honderd meter maakt de walgracht een bocht naar rechts. De Hingenaars noemen die bocht nog steeds *Trees Lavoër*, een verbastering van 'het reservoir'. In de bakstenen muur zie je nog steeds de overblijfselen van de opening waarlangs er zuiver water in de grachten stroomde. Het water werd gebruikt in de brouwerij, in de wasserij en de keukens en hield ook de waterpartijen in het park op peil.

Maar waar kwam het vandaan? Al in 1699 liet Conrard-Albert, eerste hertog, een ingenieus systeem aanleggen. Bij hoogtij op de Schelde stroomde het water via de Rupel en de Vliet tot in een grote vijver, die als stuwbekken diende. Vandaar liep het twee kilometer via bestaande grachten tot aan de rand van het dorp. Om de laatste tweehonderd meter te overbruggen werd er een ondergrondse goot gemetseld en zo stroomde het water in het reservoir. Een sluisje scheidde het reservoir van de rest van de wal, zodat er altijd genoeg water bleef staan. Op basis van de bewaarde fundamenten en enkele foto's wordt het sluisje terug opgebouwd.

Nu zijn er geen getijden meer op de Vliet. Na de overstromingen die in 1976 meer dan duizend hectare rond Ruisbroek blank zetten, werd de monding van de Vliet afgesloten. Het water wordt sindsdien verzameld in een vergaarbekken en over de dijk gepompt. De walgrachten van het domein worden enkel nog gevoed door grond- en hemelwater.

→ *Volg de walgracht tot je aan de spiegelvijver komt.*

Dode beuk

Rechts naast het pad staat de indrukwekkende stam van een eeuwenoude rode beuk. Het is een van de oudste bomen in het park, mogelijk zelfs de alleroudste, geplant in de 17de eeuw. Tijdens een zware storm in maart 2019 geraakte hij helaas onherstelbaar beschadigd. Het grootste deel van de kruin waaide eruit en de takken die overbleven waren te gevaarlijk om te blijven hangen.

De stam is een woonplaats of voedselbron voor talrijke planten, dieren, paddenstoelen en bacteriën. Na de storm plantten we een nieuwe beuk, vlakbij de oude. Zo kunnen de micro-organismen die in het oude wortelstelsel leven, overgaan naar de nieuwe boom die er hopelijk weer enkele eeuwen zal staan.

Op de volgende bladzijden: ➔

*De familie als jachtgezelschap op de brug van het kasteel
en de tuiniers bij een appelsienboompje*

Trajanus van Hingene

Rechts naast het pad ter hoogte van het kasteel liggen twee lege sokkels in het struikgewas. Het wapenschild op een van beide is dat van Jan Baptist Maes, die net als Conrard II, eerste graaf, actief was in het bestuur van de Spaanse Nederlanden. Op foto's uit de jaren 1970 staat er nog een standbeeld van een Romeinse keizer op deze sokkel. In de volksmond werd hij 'keizer Karel' genoemd, maar uit archiefonderzoek weten we dat het keizer Trajanus is. Hij werd gemaakt door beeldhouwer Peter van Bourscheit de Oudere en werd begin april 1712 op zijn voetstuk geplaatst. In de eeuwen die volgden, veranderde hij regelmatig van plaats en verloor hij zijn armen.

In de jaren 1950 stond het hoofd van de keizer niet meer zo goed vast en lag het meestal op de grond. Alleen wanneer de familie naar Hingene kwam, zette het personeel de kop snel terug op het beeld, zodat *den duc* er niks van merkte. In 1973, na de verkoop van het kasteel, werd het park voor iedereen toegankelijk. Het beeld – ondertussen definitief zonder hoofd – hield dapper stand tegen het oprukkende struikgewas, tot wandelaars op een dag alleen maar een lege sokkel zagen.

In 2001 dook onze Trajanus opnieuw op bij Sotheby's in Londen en in 2011 werd hij voor 300.000 euro als origineel Romeins beeld te koop aangeboden door een kunsthandel. Op basis van onze archiefstukken werd dat bijgesteld tot 18de-eeuws en zakte de prijs met ongeveer de helft. Waar onze Trajanus zich vandaag bevindt, is niet bekend.

Den basseng

De spiegelvijver achteraan het kasteel dateert uit de 18de eeuw. Hij was toen omringd door een bakstenen muur en een balustrade in blauwe hardsteen. Achteraan *le grand bassin* – in Hingene verbasterd tot *den basseng* – was er een aanmeerplek voor een bootje. De vijver lijkt een indrukwekkende waterpartij, maar is slechts enkele tientallen centimeters diep. Toch mist hij zijn effect niet: het kasteel lijkt te drijven op het water en door de spiegeling zie je soms zelfs twee kastelen.

Naast de esthetische waarde had de vijver ook praktisch nut als visvijver. In haar memoires blik Hedwige d’Ursel terug op haar kindertijd begin 20ste eeuw. Ze herinnert zich ook dat ‘de grote vijver waarin het kasteel baadde, werd bewoond door heel oude karpers. Elke dag, nadat we van tafel kwamen, lagen ze al op de loer en gooiden we de broodresten door het raam, die ze met een grote zuigende kus ophapten.’ Ook vandaag zwemmen er nog grote karpers, baarzen, blankvoorns en snoeken.

Eeuwenlang gooiden de kasteelbewoners naast kruimels nog heel wat andere dingen in de vijver. Tijdens archeologische opgravingen kwamen grote hoeveelheden porselein, glaswerk en flessen tevoorschijn, maar ook borstels, kammen, een antiek brandblusapparaat en een 18de-eeuws wijwatervat.

Herinneringsbanken

In het park staan meer dan dertig herinneringsbanken. De gietijzeren poten zijn versierd met leuwenkoppen en met het wapenschild van de familie.

Sinds 2015 is het mogelijk een parkbank te adopteren. Soms gebeurt dat uit sympathie, door mensen die een bijzondere band hebben met het park of het kasteel. Vaker zijn de banken een blijvende herinnering aan een geboorte, een verjaardag, een jubileum of een geliefde die overleden is. De fondsen die op deze manier verzameld worden, dienen voor het onderhoud en de verdere verfraaiing van het park.

➔ *Lees de verhalen achter
de herinneringsbanken:*

→ *Ga links over het brugje.*

Het ganzenvoetbos

Het parkbos maakt al sinds het begin van de 18de eeuw deel uit van het hertogelijk park. In de 19de eeuw ontstond de structuur die nu nog goed zichtbaar is: drie paden die het bos in vier kwadranten verdelen (en die lijken op de tenen van een ganzenvoet). Het bos bestaat uit een mengeling van in- en uitheemse boomsoorten, waarvan er vroeger heel wat als hakhout werden beheerd. Om de paar jaar werden de takken toen afgezet en gebruikt om bijvoorbeeld gereedschap of palen van te maken. Toen dat niet meer gebeurde, kon het hakhout uitgroeien tot monumentale meerstammige bomen. Tegelijk groeiden er spontaan ook heel wat jonge bomen, zoals zomereiken en berken.

In sommige kwadranten was er een grote aanwezigheid van invasieve uitheemse soorten, zoals Amerikaanse eik en robinia. Hun bladeren verteerden moeilijker, waardoor ze de bodem verzuurden en er was bijna geen onderbegroeiing van struiken en kruiden. De voorbije jaren werden er dunningswerken uitgevoerd. Jonge Amerikaanse eiken en robinia worden sindsdien onder controle gehouden door te maaien, maar andere bomen, struiken en kruiden konden hun kans grijpen. We plantten ook enkele volgroeide zomereiken, kastanjes en haagbeuken en op termijn zullen er opnieuw voorjaarsbloeiers met opvallende bloemen verschijnen. Zo ontstaat er een divers bos, met een waardevolle onderbegroeiing van struiken en kruiden.

→ *Volg het pad schuin links tot aan de volgende brug.*

➔ Bezoek De Notelaer:

De polders en het paviljoen De Notelaer

Via (de voorloper van) deze brug trok de hertog met zijn gasten naar de polders Het Zand en Hingenebroek, die al sinds de 18de eeuw waren aangelegd tot een pittoresk landschap met waterpartijen (de zogenaamde wielen), weiden, boomgroepen en aanplantingen. Het was de ideale plaats voor een jachtpartij of een promenade te voet, te paard of met de koets.

Tussen 1792 en 1797 lieten Wolfgang-Guillaume en Flore, derde hertog en hertogin, op de oever van de Schelde een neoklassiek paviljoen bouwen door Charles De Wailly, een van de beste Franse architecten. Daar, *aen den notelaer*, verzorgde een veerman al eeuwenlang een overzetdienst. Het nieuwe paviljoen werd naast veermanswoning en herberg, ook een ontvangstruimte. De hertog imponeerde er zijn gasten met een schitterende parketvloer, bijzondere muur- en koepelschilderingen en een prachtig uitzicht op de Schelde.

Rond 1900 liet Joseph, zesde hertog, grote dreven aanleggen door de polders. Ze werden gebruikt om gekapte bomen en plantgoed te vervoeren, maar ook om de jachtgezelschappen naar alle uithoeken van het domein te leiden. Zijn zoon Robert, vernoemde de dreven later naar zijn familieleden en zo kregen zijn ouders, zijn echtgenote, zijn broer en zijn kinderen elk hun eigen *avenue*.

→ *Blijf in het park en volg de walgracht naar rechts.*

Den achtersten wal

Op de uiterste punt van het ganzenvoetbos begint *le grand canal*, in Hingene beter bekend als *den achtersten wal*. De lange en brede waterpartij vormt de grens tussen het oude park (dat begin 18de eeuw vorm kreeg) en *le nouveau parc*, het nieuwe parkdeel dat vanaf 1896 aan de overzijde werd aangelegd.

In de zomer voeren de familie en haar gasten er met bootjes, maar ook de dorpsbewoners kwamen er graag vissen of zwemmen. De boswachter van de hertog joeg hen vaak weg. In de winter, als de waterpartijen dichtvroren, mocht er wel worden geschaatst op de walgrachten, maar niet op *den basseng*. Alleen *juffra Jeanne*, de rentmeesteres, had toestemming om daar haar kunsten te tonen.

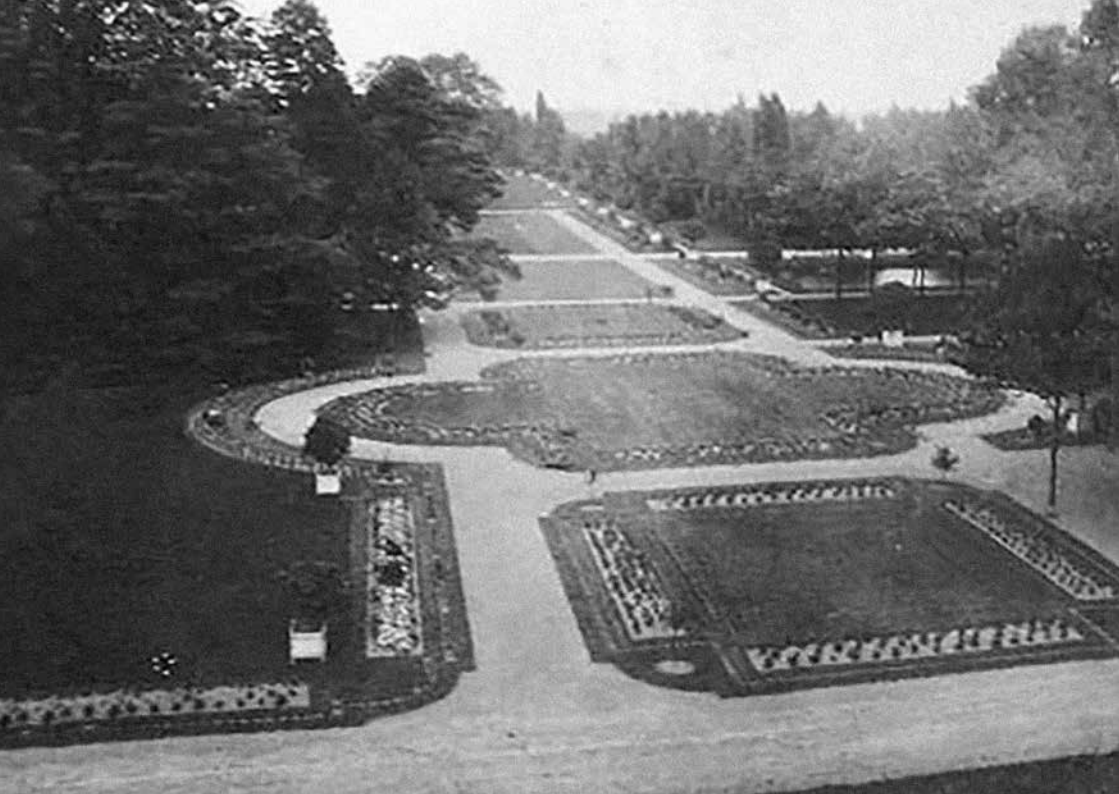
Op de volgende bladzijden: ➔

*Henri & Hedwige d'Ursel in een bootje in de walgracht
en de familie op de brug van het ganzenvoetbos*

➔ **Volg de wal naar rechts, steek het brugje opnieuw over, ga naar links en volg de walgracht verder tot aan de gronddam.**

De gronddam

Om het nieuwe park toegankelijk te maken, moest de walgracht overbrugd worden. De hertog koos niet voor een klassieke brug, maar wel voor een vijfendertig meter brede gronddam. Zo kon de grote graspartij ten oosten van het kasteel visueel doorlopen over de wal en verder in het parkbos. Het creëerde een prachtige zichtas vanuit de salons van het kasteel. Dat effect werd nog versterkt door twee dreven die uitwaaiëren vanaf de gronddam.

In 1972 verkocht Henri, achtste hertog, het 'nieuwe park' aan een projectontwikkelaar. Een jaar later kwam het 'oude park' samen met het kasteel in handen van de gemeente Hingene. Om beide delen te scheiden, werd de gronddam afgebroken en gereduceerd tot een eilandje in het midden van de wal. De projectontwikkelaar wilde zijn deel op termijn verkavelen tot een villawijk. Begin jaren 1990 reden de bulldozers al door de dreven, maar uiteindelijk werd het hele park net op tijd beschermd als natuurgebied.

Intussen had de provincie het kasteel gekocht en na moeizame onderhandelingen konden beide parkdelen worden herenigd. De symbolische verbinding via de gronddam werd in 2006 hersteld en sindsdien is het hele park veel beter toegankelijk voor wandelaars. Twee buizen onder de dam zorgen ervoor dat de waterpartijen links en rechts met elkaar in verbinding staan. De derde buis in de verte, onder de parking, is een uitstroomopening voor hemelwater uit het dorp.

→ *Steek de gronddam over, ga linksaf en volg de platanendreef langs de walgracht, die nu links van je ligt.*

De platanendreef

In 1894 lagen hier enkel weiden, akkers en hooilanden. Om de terreinen plantrijp te maken liet de hertog er eerst aardappelen en haver planten. De opbrengst werd gebruikt om duizenden jonge boompjes te kopen bij de kwekerijen Looymans en Van Geert. Op de achtergrond van de foto is de jonge aanplant te zien. Tijdens de processies werd het Onze-Lieve-Vrouwebeeld op een rustaltaar geplaatst en werd er gebeden en gezongen. De processies waren de enige momenten waarop iedereen het park mocht betreden.

Verderop naast de platanendreef staan een reeks indrukwekkende moerascipressen in hoefijzervorm. Net zoals de gronddam was deze boog bedoeld om de visuele band met het nieuwe park te versterken, vooral vanop het brugje dat naar het ganzenvoetbos leidt. Iets verderop werden beuken in een bijzonder verband geplant. Meer dan 125 jaar later vormen ze een kathedraalbos, met stammen als pilaren.

Intussen domineren hier bomen die spontaan zijn gegroeid, zoals essen, esdoorns, elzen, hazelaars en Amerikaanse eiken. Toch staan er nog enkele getuigen van de vroegere verfijnde parksfeer, zoals witte en suikeressdoorns, een atlasceder, een douglasspar, een amberboom en een ruige hickorynoot.

→ *Ga rechtsaf op het einde van de platanendreef, volg het pad lichtjes bergaf en ga nogmaals rechtsaf.*

Het nieuwe park

De waterpartijen in het nieuwe park zijn voor een groot deel gebaseerd op de grachten die voordien al door het landbouwgebied liepen. Sommige werden verbreed tot plassen en poelen om mooie doorzichten te creëren. Dit deel van het park is een paradijs voor reeën, eekhoorns, bunzings, vleermuizen, uilen, watervogels, spechten, boomklevers, nachtegalen en ijsvogels.

Wat verderop zie je links in de verte een loods en een werkzone die dienen voor het onderhoud van het park. Vroeger stond op die plek het huis van de boswachter. Het was in erg slechte staat en werd in 2018 gesloopt. Tot voor kort kwam dit pad uit in de essendreef. In 2017 werd vastgesteld dat alle bomen waren aangetast door de essentaksterfte, een agressieve schimmelziekte waarvan ze niet kunnen herstellen. Ze werden gerooid en vervangen door 38 zomereiken. Zo werd de essendreef een eikendreef, voor minstens honderd jaar.

Volg het pad tot op de T-splitsing in de eikendreef. Ga linksaf en na 50 meter rechtsaf. Dit pad door het bos was vroeger een buurtweg, afgeboord met haagbeukhagen. Nadat de hertog de omliggende percelen had verworven, werden de hagen niet meer onderhouden en groeiden de individuele planten uit tot monumentale exemplaren. Zo blijft het tracé van de oude weg zichtbaar. Iets verderop staat een tweede beukenkathedraalbos dat aansluit bij de beukendreef.

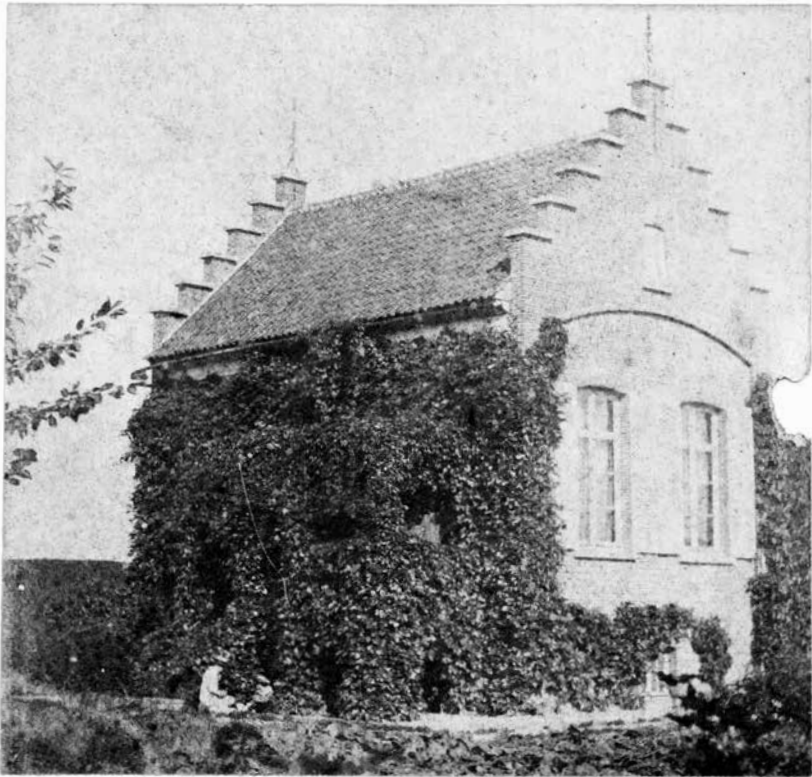
→ *Volg het slingerpad, kruis de beukendreef en volg het pad schuin links nog wat verder.*

De Sint-Benedictuskapel

Als je linksaf gaat in de beukendreef kan je tot bij het kapelletje wandelen. Het werd in 1888 op de Hingense kouter gebouwd in opdracht van Joseph, zesde hertog. Op de altaartafel staat dat ze werd 'gehakt en gesneden uit de Rochlitzerberg bij Wechselburg', een dorp in het oosten van Duitsland waar de zomerresidentie stond van Sophie, de zus van Joseph, en haar echtgenoot Charles, Graf von Schönburg-Glauchau. Het kleurrijke bas-reliëf in geglazuurde keramiek boven de toegangsdeur is gemaakt door de Italiaanse firma Maioliche Artistiche Cantagalli uit Firenze. Zowel Joseph als zijn jongere broer Léo kwamen vaak in Italië en als gefortuneerde, vrome reizigers brachten ze dit medaillon waarschijnlijk mee als souvenir.

Tussen 1939 en 1943 lag er op de Hingense kouter een vliegveld. Het werd kortstondig door het Belgische leger gebruikt en nadien overgenomen door de *Luftwaffe*. De kapel lag achter de draadversperring. Aanvankelijk tolereerden de Duitsers nog dat de dorpingen de kapel bezochten, maar in september 1940 werd ze gedemonteerd. De genummerde onderdelen werden afgegeven bij de conciërge van het kasteel en de volgende dag kwam Robert, zevende hertog, uit Brussel. Hij duidde de plaats aan waar de kapel mocht heropgebouwd worden. Daar staat ze nu nog steeds, sinds 2010 gerestaureerd in de oorspronkelijke rode kleur.

➔ *Logeer in
het Atelier
van Antonine:*

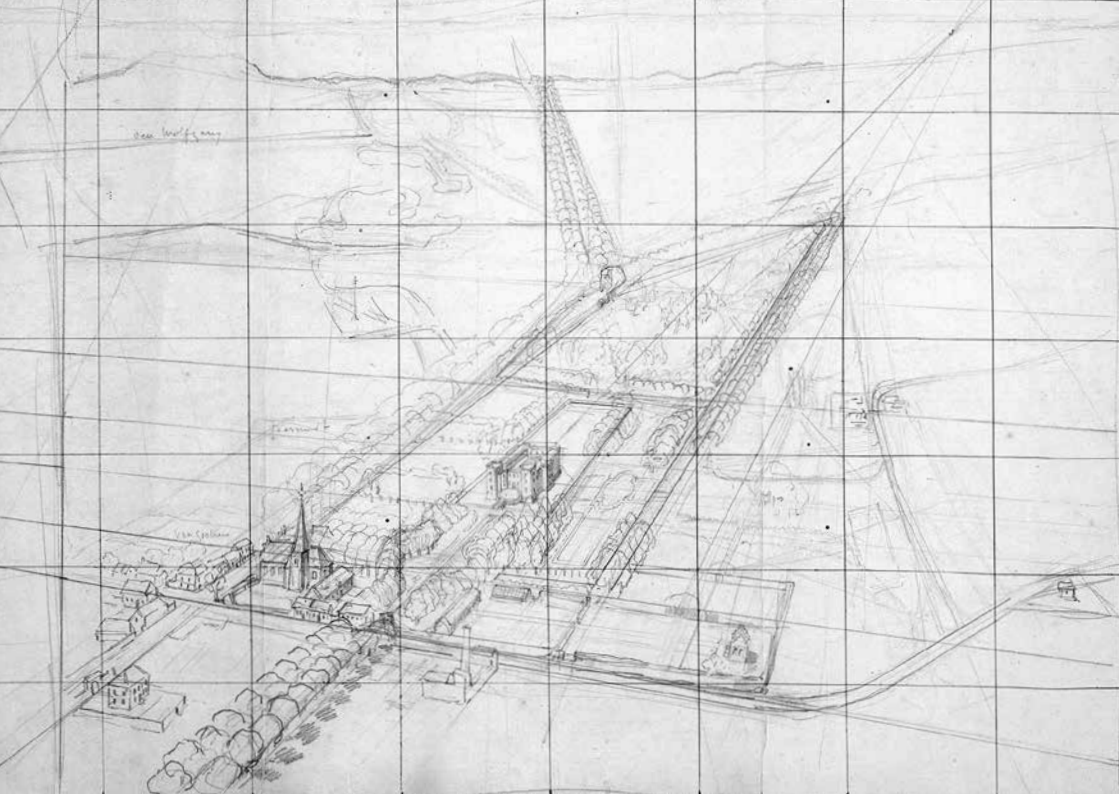

Het Atelier van Antonine

Het huisje in het bos is het voormalige schildersatelier van Antonine de Mun, zesde hertogin. Ze maakte honderden olieverfschilderijen, tekeningen, schetsen en aquarellen. Daarbij portretteerde ze niet alleen haar familie en vrienden, maar ook de bedienden en zelfs haar voorouders. In 1878, kort na haar huwelijk met Joseph d'Ursel, liet Antonine dit atelier bouwen in deze uithoek van het park. De bakstenen constructie bestaat uit een souterrain, een bel-etage en een zolder. Tussen de getrapte zijgevels kwam een zadeldak met Vlaamse pannen. Op oude foto's kan je de ingang bijna niet zien tussen de wilde wingerd die overvloedig op de gevel groeide. Op de bel-etage bevond zich het ideale atelier: een grote open ruimte met een plankenvloer en een hoog plafond. De grote raampartij in de noordgevel zorgde voor mooi binnenvallend daglicht.

Na het overlijden van Antonine in 1931 werd het atelier achtereenvolgens gebruikt als scouts-lokaal, als noodopvang bij de overstroming van 1953 en als feestzaaltje van de lokale harmonie. Nadien verzonk het huisje in een diepe slaap, af en toe onderbroken door spelende kinderen, rondhangende jongeren en vandalen. In 2018 kreeg het atelier een nieuw leven als stijlvolle vakantiewoning. Het souterrain en de zolder bieden nu plaats aan vier slaapkamers en drie badkamers. In het voormalige atelier op de bel-etage is er een open keuken en een salon met uitzicht op het beukenkathedraalbos.

→ *Laat het Atelier links achter je liggen en volg het pad in de richting van de poort door de fruitmuur.*

New Wolf

V. M. Spillman

De historische moestuin

De fruitmuur is het laatste overblijfsel van de historische moestuin. In 2014 werd hij gerestaureerd en opnieuw voorzien van houten spalierhekken en vijftientig perelaars met een dubbele U-vorm. Er werd gekozen voor zeven verschillende rassen die opeenvolgend vruchten dragen tussen september en Nieuwjaar.

Op de plaats van de parking lag in de 18de eeuw de moestuin. Later werd dat een siertuin, met vooral rozen, nadat er achter de toenmalige brouwerij Scaldis een nieuw nutstuin was aangelegd. Al in de jaren 1820 liet Charles-Joseph, vierde hertog, een grote serre bouwen parallel aan de walgracht. Hij had een brede botanische belangstelling en stuurde zijn mooiste serreplanten naar de zomer- en wintersalons van Gent, Mechelen of Brussel. Het aanbod ging van Braziliaanse amaryllissen, Australische grassen, orchideeën en palmen, tot bittersinaas-appels, citroenen en oleanders. Er werden ook bloemenvariëteiten naar de familie genoemd, zoals de azalea 'Duc d'Ursel' of de roos 'Duchesse Antonine d'Ursel', die vandaag helaas onvindbaar zijn.

De linden tussen de serre en de walgracht werden vroeger beheerd als knotlinden. Om de vijf à zeven jaar liet de hertog de opschietende takken afzagen en verkopen als brandhout. Sinds de jaren 1970 was dat niet meer gebeurd. Daardoor waren de opschietende takken zo zwaar geworden dat ze gevaar opleverden voor inscheuren of windval. Na een grote inhaaloperatie in 2016 worden de linden sindsdien opnieuw beheerd als knotbomen.

De orangerie

Al in de 18de eeuw stond er een orangerie tussen de straat en de walgracht, recht tegenover de huidige fruitmuur. In 1872 werd ze gedeeltelijk afgebroken en vervolgens uitgebreid naar ontwerp van architect Guillaume Müller uit Le Roeulx bij Bergen. De nieuwe orangerie was veertig meter lang en had dikke muren: na hergebruik van het oude materiaal werden nog eens tienduizend blauwe bakstenen aangevoerd. Het dak werd gedekt met leien en tien ijzeren boogramen zorgden voor de lichtinval. De orangerie werd gestookt met kolenkachels en er lag tachtig meter verwarmingsbuis.

Vanaf midden oktober vonden er meer dan honderd kuipplanten onderdak. Het ging om laurierstruiken en geraniums, maar vooral om tientallen appelsienbomen in grote houten bakken. Na de ijsheiligen in de maand mei werd de hele collectie opnieuw uitgesteld op het domein. De sterkste mannen uit het dorp kwamen helpen om de zware boomkuipen met een katrolsysteem op een kar te trekken.

In de jaren 1970 was de orangerie in slechte staat en werd ze in opdracht van de hertog gesloopt en steen per steen verkocht, net zoals het koetshuis. Alleen een klein stukje muur – verwerkt in de buitenmuur van het domein – herinnert er nog aan.

→ *Steek de parking schuin over en ga richting walgracht.*

Carolus, Ami, Pauline et Wolfy le dimanche = 4 heures. -
de Paris à Kington - Août 1938. -

Keiligbosquet

Aan de overzijde van de walgracht ontwierp de Brusselse tuinarchitect Eduard Keilig in 1883 een bosquet: een open tuinkamer, die aan drie zijden werd omringd door tientallen Amerikaanse eiken in een strak geometrisch patroon. Keilig koos voor hoog opgaande bomen met breed uitwaaierende kroon. Dankzij een tekening van Antonine de Mun weten we dat de tuinkamer in het bosquet in 1893 bestond uit een grasveld, dat werd gebruikt om te tennissen. Op de achtergrond zijn enkele rijen bomen te zien, netjes in het patroon van het bosquet.

In 2009 stonden er nog amper achttien van de oorspronkelijke eiken, maar ertussen waren tientallen nieuwe bomen gegroeid. Ook het tennisveld was volledig overwoekerd. Zo ontstond een dicht bos met bijna uitsluitend Amerikaanse eiken en zonder enige ondergroei. Omdat het bosquet aan het einde van zijn levenscyclus was gekomen, werden de resterende bomen gekapt samen met het bos van jonge, opgeschoten eiken. In de plaats kwam er voorlopig een grasveld.

Eind 2020 plantten we tientallen moeraseiken, die op termijn een eenvormig, breed uitwaaiarend geheel zullen vormen. Moeraseiken zaaien minder snel uit dan Amerikaanse eiken en worden niet beschouwd als invasieve exoten, maar ze hebben toch een mooie kroon met een prachtige herfstverkleuring. In de open tuinkamer verschijnt in de zomer een bloemrijk hooiland, omringd door enkele nieuwe herinneringsbanken.

→ *Volg de knotlinden tot aan het einde van de walgracht en ga naar rechts.*

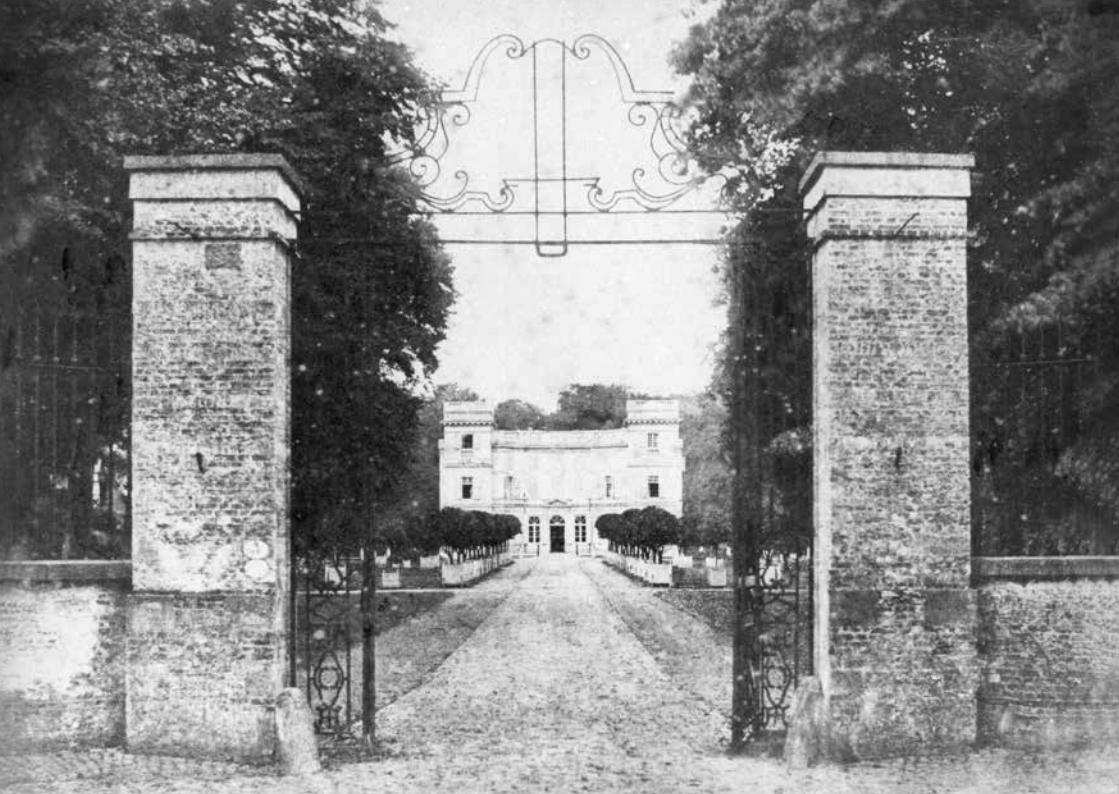

Het speelhuisje van Hedwige

Het speelhuisje van Hedwige stond op de plek waar nu de meerstammige linde staat en werd waarschijnlijk samen met de orangerie gesloopt. Aansluitend bij het huisje vertrok een stenen balustrade, als bekroning van de bakstenen keermuur aan de westzijde van de walgracht.

Terugblikkend op haar kindertijd aan het begin van de 20ste eeuw schreef Hedwige d'Ursel: 'Ik had niet alleen een kamer, maar ook een huis! Jazeker, een echt huis in het park, waar ik al die jaren veel plezier aan heb beleefd. Het was een klein vierkant paviljoen uit de 18de eeuw, waar blijkbaar ooit een Turks bad was ondergebracht. Het was betegeld en voorzien van enorme koperen kranen in de vorm van dolfinenkoppen, die helaas gestolen werden tijdens de bezetting. Er waren twee schuiframen met oude ruiten, een beetje groenachtig, waardoor het voelde alsof je in een aquarium zat. *Maman* vond enkele meters *toile de Jouy* waarmee we de muren bespanden en ik maakte vuur in de open haard. Ik had er mijn spullen, mijn foto's, mijn boeken en altijd een massa bloemen. Het was op twee stappen van de moestuin, er groeide kamperfoelie tegen de muren en ernaast – vlak bij de walgracht met stilstaand water – lag een perkje met lavendelstruiken. Hoeveel uren heb ik er niet doorgebracht, lezend, schrijvend naar mijn vriendin, dromend zoals ik altijd deed?'

→ Ga verder in de richting van de oprijlaan naar het kasteel.

Een indrukwekkend perspectief

Voor de meeste bezoekers duikt het kasteel verrassend op, tijdens een wandeling door het park of via de historische toegang vanuit het dorp. Die toegang begint al in de Kasteeldreef, waar de linden voor het eerst in 1784 werden aangeplant. Daarbij werd er gespeeld met het perspectief: dicht bij het park is de dreef breder dan aan het einde, waardoor ze veel langer lijkt dan ze is. De huidige linden werden in 1987 geplant. De smeedijzeren poort en de pilaren in metselwerk werden in 2010 gerestaureerd.

Vroeger liepen de kasseien van de Kasteeldreef door op de oprijlaan tot aan de brug van het kasteel. Het perspectief wordt nog verder doorgetrokken via de vestibule, de spiegelzaal en het balkon over de vijver tot aan het einde van het ganzenvoetbos. Langs de oprijlaan en de wandelpaden stonden tientallen kuipplanten, vooral appelsienboompjes, die samen overwinterden in de orangerie. Volgens de overlevering droegen die appelsienboompjes soms zelfs vruchten, maar die waren klein, bitter en bijna oneetbaar.

→ *Ga verder in de richting van het kasteel.*

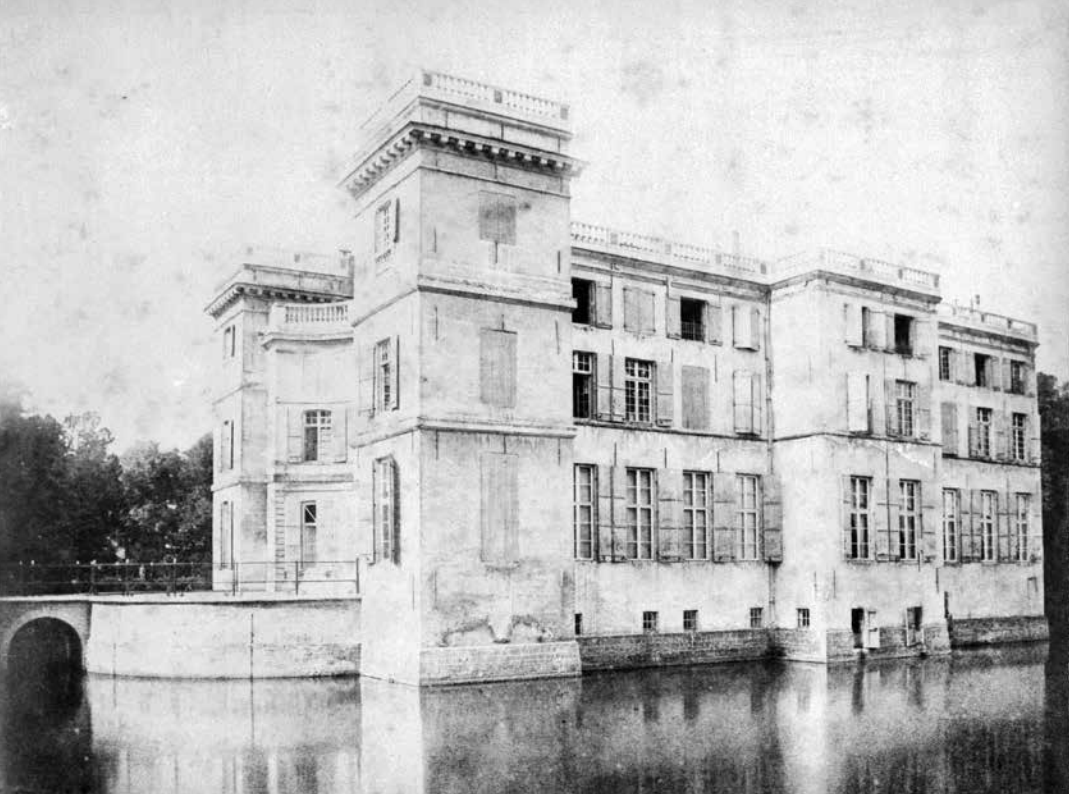

De *dépendance*

Links naast de oprijlaan stond al in de zestiende eeuw een boerderij. In 1906 werd ze door architect Caluwaers omgevormd tot de *dépendance* van het kasteel. Enkel het middelste stuk met de toren bleef behouden. Op de begane grond kwamen de keuken, de bijkeuken, de provisiekamers en de eetruimte voor het personeel. Op de verdieping werden achttien kamers ingericht voor de meiden en de knechten.

Ook de maaltijden voor de familie en haar gasten werden hier bereid. Tot dan maakte de kok alles klaar in de keuken in de kelder van het kasteel, maar volgens de overlevering wilde de hertogin af van de hinderlijke etensgeuren. Geen waardig alternatief, want alle gerechten werden vanuit de *dépendance* met karretjes over de smalle dienstbrug gereden en opnieuw opgewarmd in de kelder van het kasteel, voor het serveren in de spiegelzaal.

In de jaren 1980 kreeg de *dépendance* een nieuw leven als een centrum voor jeugdtoerisme. Na twee renovatiefases, waarbij het gebouw fors werd uitgebreid, kunnen er nu tot 76 kinderen logeren. Als naam werd gekozen voor 'Het Laathof', een middeleeuwse benaming voor een rechtbank, die weinig te maken heeft met de historische functies van het gebouw. Er verblijven vooral scholen, jeugdverenigingen en familiegroepen. De grote haag aan de andere kant van de oprijlaan – in Hingene bekend als de liefdestunnel of de *kuskestunnel* – werd ook aangeplant in de jaren 1980, als visueel tegengewicht voor Het Laathof.

Het kasteel

Wie vandaag naar dat kasteel kijkt, heeft de indruk dat het in één keer werd ontworpen en gebouwd. In werkelijkheid is dit het resultaat van vier eeuwen bouwen, verbouwen en aanpassen. Gespreid over meer dan tweehonderd jaar onderging het relatief bescheiden stenen huis uit 1535 een transformatie tot een elegant 18de-eeuwse paleis.

Het uitzicht danken we aan de Frans-Italiaanse architect Giovanni Niccolò Servandoni. Hij verdiende zijn sporen ook als decorbouwer in het theater en dat is te zien aan de aanpassingen die hij tussen 1761 en 1765 liet uitvoeren aan het kasteel. Hij liet het hele gebouw bepleisteren en geel schilderen. De witte luiken zorgen voor evenwicht en symmetrie, zelfs al zitten er achter sommige luiken helemaal geen ramen. De voorgevel verhoogde hij met een schermgevel (inclusief zes paar valse luiken) en de torens kregen een klassieke balustrade.

Wil je meer weten over de geschiedenis van het kasteel en op de hoogte blijven van ons programma? Kijk dan op www.kasteeldursel.be, volg ons op sociale media, schrijf in voor onze digitale nieuwsbrief of neem een gratis abonnement op het driemaandelijks Kasteel d'Ursel Magazine.

Colofon

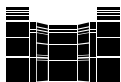
Deze uitgave kwam tot stand in opdracht van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen: Cathy Berx (gouverneur-voorzitter), Luk Lemmens, Kathleen Helsen, Jan De Haes & Mireille Colson (leden) en Maarten Puls, provinciegriffier. Ze kadert in het toeristisch hefboomproject 'Van Steen tot Steen langs de Schelde'.

Tekst: Koen De Vlieger-De Wilde

Vormgeving: Frederik Hulstaert

Wettelijk depot: D/2022/0180/07

ISBN 9789066252042

KASTEEL d'URSEL

TOERISME
VLAANDEREN

REGIONAAL LANDSCHAP
SCHELDE - DURME

RIVIERPARK
scheldevallei

Provincie
Antwerpen

KASTEEL D'URSEL

Wolfgang d'Urzelstraat 9, 2880 Hingene
03 820 60 10 | www.kasteeldursel.be

